

Avrupa seyahati dönüşü, İstanbul'un Be-yazıt semtinde inşa edilen Harbiye Nezâ-reti'nin (Bâb-ı Seraskerî, bugünkü İstanbul Üniversitesi merkez binası) hemen açıl-masını isteyince büyük giriş kapısının ek-sik kalan kitâbesinin yazılması için Şefik Bey'le 60 altın mukabilinde anlaşma ya-pılmıştır. Kendisi yazıyı önce küçük ebatta yazmış, kareleme usulüyle yerine göre büyütülmesine çırakları da yardım etmiş ve mermer geçirmek üzere kalıp ola-rak iğnelenmesi dahil işi altı saatte bitir-miştir. Anlaşmayı yapan erkânıharp yüz-başı, kendisinin ancak 6 lira aylık aldı-ğını düşünüp altı saat çalışan bir hattata 60 altın ödenemeyeceğini söyleyerek zor-luk çıkarmıştır. Durumu kendisine bildir-en çıraklarına Şefik Bey şöyle demiştir: "Yüzbaşı beye söyleyiniz. Bu yazı altı sa-atte değil altmış senede yazılmıştır. Ken-dilerine altı gün değil, altı hafta, altı ay da değil, tam altı sene mühlet veriyorum. Bu müddet içinde bu yazının bir harfini yazabilirse istediğim paranın altı mislini kendilerine hediye olarak veririm". So-nunda inşaat heyeti araya girince hattata ücreti ödenmiştir.

Sultan Abdülmecid, o zamanlar bir Os-manlı adası olan Sakız'da ihya ettiği cami için kendi yazdığı levhaların yerlerine asıl-ması ve gerektiğinde yenilerinin ilâvesi maksadıyla Şefik Bey'i vazifelendirdiğin-de huzuruna kabul ederek tembihlerde bulunmuş, Şefik Bey de Sakız adasına gi-dip padişahın emrini yerine getirmiştir. Bu seyahatin tarihi tesbit edilememekle beraber Sultan Abdülmecid'in 1854'te gerçekleştirdiği ilk Sakız adası ziyaretin-den sonra olması mümkündür.

1855'teki büyük Bursa depreminin ulu-camiye de fazla zarar vermesi üzerine Sultan Abdülmecid, Şefik Bey'i sersikke-zen Abdülfettah Efendi'yle beraber Bur-sa'ya gönderdi. Buradaki çalışmaları üç buçuk yıl süren her iki hattat, caminin duvar ve sütunlarındaki eski celi sülüs ve küfi hatlarını kendi üslûplarına göre ye-niledikten başka buraya mahsus olarak yazdıkları çok büyük ebatlı bazı levhaları da muşamba üstüne yapıştırma altınla hazırladılar. Bugün tamire muhtaç halde olsalar bile bu levhalar ve duvar yazıları sayesinde cami hat müzesi vasfını hâlâ korumaktadır.

Mehmed Şefik Bey sülüs, celi sülüs, ne-sih ve rikâ' yazıları dışında ta'lik hattını Hafid-i Melek Paşa Ali Haydar Bey'den meşketmişse de bununla pek eser ver-memiştir. Ancak Bursa Ulucamii'ndeki ça-lışmalarını ifade eden, "Bu hutûnun emr

olup tezhîb ü tashîhi heman / Eyledi icrâ Mehemed'le Şefik-ı nâtûvan" beytini caminin sağ duvarına celi ta'likle yazmış-tır. Ayrıca belki Bâbîâlî Tahvil Kalemi'nde iken öğrendiği divanî, celi divanî, siyâkat yazılarıyla ve tuğra çekmekle ilgisini kes-memiş; Dîvân-ı Hümâyûn dışında celi di-vanîyi kendine has bir üslûpla ilk defa ce-lî boyda yazarak levhalar tertiplemiştir. Bunlardan biri Ulucamii'deki "Tahassan-tû ..." duasıdır.

Şefik Bey nesih hattıyla yazdığı iki mus-haftan başka en'âm-ı şerif, delâilü's-şe-rîfe ve "el-Kasîdetü'l-bürde" gibi eserleri yazmıştır; muhkem bir nesih hattı olmak-la beraber kalemini daha ziyade sülüs ve celîsine hasretmiştir. Hatta kitaların sülüs satırını yazıp karşısında oturan tale-besi Hasan Rızâ Efendi'ye uzatır, o da alt-taki nesih satırlarını tamamlarmış, sayısız sülüs-nesih kıta, murakka', hilye, levha ve kitâbe bırakmış, resmî hocalığı dışın-da da birçok talebeye hüsn-i hat öğret-miştir. Bir defasında Muzika-i Hümâyûn'dan on altı gence topluca icâzet verdiği bilinmektedir. Bunlardan biri olan Hasan Rızâ Efendi'den başka Çirçirî Ali, Tahsin Hilmi, Bursalî Râşid, Süleyman Vasfî, Yû-suf Sabri ve Ömer Fâik efendilerle Çerkez İbrâhim Alâeddin Bey onun farklı zaman-larda yetiştirdiği ilk hatırlanacak seçkin hattatlardır.

Mehmed Şefik Bey'in en meşhur celi sülüsleri, Harbiye Nezâreti kapısındaki 1282 (1865) tarihli "Dâire-i Umûr-ı Aske-riyye" yazısı, ön ve arka yüzlerinin iki tara-ındaki âyetlerdir (el-Feth 48/1, 3; es-Saf 61/13'ten; el-Bakara 2/223'ten). Sultan Abdülmecid Türbesi'nin her bir kenarı için ayrı olarak yazdığı tarihsiz sekiz parça âyet ve hadis levhaları, Kudûs'teki Kub-betü's-sahre'yi dıştan çeviren, celi sülüs hatla çiniye işlenmiş Yâsîn süresi kuşağı (1293/1876), Soğukçeşme'de Mekteb-i Rüşdiyye-i Askeriyye (1293/1876), Kara-köy sahilindeki Dâire-i Umûr-ı Sıhhiyye (1289/1872) kitâbeleri zamanımıza gelen yeri sabit eserleridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 177; *Sicill-i Osmânî*, III, 153; *Nurullah Perte-voğlu Hat Mecmuası*, M. Uğur Derman özel kütüphanesi; Cl.Huart, *Les calligraphes et les miniaturistes de l'orient musulman*, Paris 1908, s. 203; Osman Nuri Ergin, *Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi*, İstanbul 1937, s. 257-259; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 384-389; A. Süheyl Ünver, *Hattat Şefik Bey*, İstanbul 1956; Suha Umur, *Osmanlı Padişah Tuğraları*, İstanbul 1980, s. 309; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, s. 27; a.mlf., "Türk Yazı San'atında İcâzetnâmeler

ve Taklîd Yazılar", *TTK Bildiriler*, VII (1973), II, 725-726; a.mlf., *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçme-ler*, İstanbul 2002, s. 170-175; *İslâm Kültür Mi-râsında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İs-tanbul 1992, s. 211, 213, 215; Ali Alparslan, *Os-manlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 140-141, 195; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meş-hur Hattatlar*, İstanbul 2000, s. 170-173; Ah-med Tevfik, "Hattat Mehmed Şefik Bey", *Resim-li Gazete*, sy. 91, İstanbul 1316, s. 1188-1190.

M. UĞUR DERMAN

MEHMET ŞEFİK EFENDİ

(bk. ŞEFİK MEHMET EFENDİ).

MEHMET ŞERİF EFENDİ

(ö. 1204/1790)

Osmanlı şeyhülislâmı.

6 Muharrem 1130'da (10 Aralık 1717) doğdu. Şeyhülislâm Ebûishakzâde Meh-med Esad Efendi'nin oğlu ve Şeyhülis-lâm Ebûishak İsmâil Efendi'nin torunu-dur. Annesi de Şeyhülislâm Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi'nin kızıdır. 1151'-de (1738) müderris ve babasının nüfuzun-dan istifade ile 1167'de (1754) Diyarbekir kadısı oldu. Ardından Bursa kadılığında bulundu ve Mekke-i Mukerreme kadılığı pâyesini aldı. Receb 1180'de (Aralık 1766) İstanbul kadılığına getirildi. Rebûlâhîr 1185'te (Temmuz 1771) Anadolu kazas-kerliğine tayin edildi. Rebûlâhîr 1186'da (Temmuz 1772) görev süresini tamamlayarak Anadolu kazaskerliğinden ayrıldı. 29 Cemâziyelevvel 1189'da (28 Temmuz 1775) Rumeli kazaskeri oldu. I. Abdülhamid döneminde Cemâziyelevvel 1192'de (Haziran 1778) ikinci defa Rumeli kazas-kerliğine tayin edildiyse de yirmi gün son-ra görevinden alındı. 25 Cemâziyelâhîr 1192'de (21 Temmuz 1778) Vassafzâde Mehmed Esad Efendi'nin istifasıyla bo-şalan şeyhülislâmlık makamına getirildi. Yaklaşık dört buçuk yıl şeyhülislâmlık yap-masının ardından meşihatta uzun süre-dir bulunduğu gerekçesiyle bu makam-dan feragat etti (5 Şevval 1196 / 13 Eylül 1782). Mehmed Şerif Efendi'ye dilediği yerde oturma izni verildiğinden Bebek'te bulunan yalısına taşındı. Uzun süre her-hangi bir görev almadı, zaman zaman ya-pılan müşaverelelere katıldı.

III. Selim'in tahta çıkması üzerine Meh-med Kâmil Efendi'nin azliyle 27 Zilkade 1203 (19 Ağustos 1789) tarihinde ikinci de-fa şeyhülislâmlığa getirildi. Ancak altmış gün sonra 27 Muharrem 1204'te (17 Ekim

Mehmed
Şerif
Efendi'nin
mezarı

1789) azledildi. Görevden alınma sebebi olarak yaşlılığı dolayısıyla III. Selim'in uygulamayı düşündüğü yeniliklere ayak durmakta zorlanması, hâfıza zayıflığı ve bundan dolayı vazife yapamayacak durumda bulunması gösterilmektedir. Ancak daha kuvvetli bir sebep, bir meşveret sırasında vâlide kethüdâsı Mahmud Bey'e padişahın tebdil gezileri sırasında silâh taşımalarının uygun olmadığını, bunun padişaha bir zarar gelme ihtimaline yol açabileceği yolundaki sözleridir. Bu durum onun bunamış olmasına yorularak hemen azledilmiştir.

Hocapaşa'daki konağına çekildikten sonra sekiz ay kadar yaşayan Mehmed Şerif Efendi 9 Ramazan 1204'te (23 Mayıs 1790) vefat etti. Mezarı Çarşamba'da Yavuz Selim Camii civarında bulunan dedesi Şeyhülislâm Ebûîshak İsmâil Efendi'nin yaptırdığı caminin hazîresindeki aile kabristanındadır. Ailesinden dokuz şeyhülislâm yetişmiş olan Mehmed Şerif Efendi'nin dedesi, babası ve amcası Ebûîshakzâde İshak Efendi şeyhülislâmlık yaptıkları gibi oğlu Topal Atâullah Mehmed Efendi de şeyhülislâmlık makamına kadar yükselmiştir. Aynı zamanda şair Fıtnat Hanım'ın kardeşi olan Mehmed Şerif Efendi'nin âlim, ârif, zarif ve cömert bir zat olduğu kaydedilir. İlmiye makamlarına tayinde liyakate önem verdiği de belirtilir.

Eserleri. 1. *Fûsûlû'l-ârâ fî şâni'l-mülûk ve'l-vüzerâ*. Siyasetnâme ve nasihatnâme türünde bir risâledir. Bir mukaddime, beş fasıl ve bir hâtimeden oluşur. Mukaddime kısmında haberin kısımları açıklandıktan sonra haber-i vâhidin sıhhat ve kabulünün şartları incelenir. Birinci fasılda vezirde bulunması gereken vasıflar, vezirlerin yetkilerinin sınırı, padişahın işlerini müşavere ile yürütmesinin gerekliliği gibi hususlardan bahsedilir. İkinci fasılda hazine konusu ele alınarak israf ve lüzumsuz harcamaların hazinede yol açacağı olumsuzluklara dikkat

çekilir. Ancak ülkenin imarına yönelik faaliyetler için gerekli harcamalardan kaçınılması da belirtilir. Üçüncü fasılda ordunun durumu incelenir. Askerlerin eğitim ve disiplininin önemi vurgulanarak timar sisteminin eski işlevini kaybetmesinin ordu üzerindeki olumsuz etkisinden söz edilir. Dördüncü fasılda israfın halkın tabiatı haline geldiğine, bunun ise bütün kötülüklerin kaynağı olduğuna dikkat çekilir. Beşinci fasılda devlet görevlerinin ehil olmayan kişilere verilmemesi istenir. Hâtime kısmında siyâset ilminin öneminden bahsedilir. Müellif görüşlerini desteklemek için klasik kaynaklardan ve özellikle İbn Haldûn'dan nakiller yapmıştır. Risâlenin kütüphanelerde çeşitli yazma nüshaları mevcuttur (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2117; İÜ Ktp., TY, nr. 3364, 6938). 2. *Letâifü'l-kemâl (Divân-ı Şeyhülislâm Şerif Efendi)*. Mehmed Şerif Efendi'nin Türkçe, Arapça ve Farsça olarak kaleme aldığı şiirlerini ihtiva eder. Divanın tesbit edilebilen tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Hâlet Efendi, nr. 672). "Na't-ı Resûl-i Ekrem" ile başlayan divanda rubâiyyât, Nahîfî'nin na'tına tahmis, Râgib Paşa'ya dair kaside, çeşitli olaylarla ilgili Arapça ve Türkçe tarihler, ayrıca kasideler, gazeller, tahmisler ve lugazlar yer almaktadır.

Mehmed Şerif Efendi'nin *Hulâsatü't-tebyîn fî tefsîri sûrei Yâsîn* adlı bir eseri bulunduğu kaydedilmekteyse de (Uzunçarşılı, IV/2, s. 499) bu eserin babası Şeyhülislâm Ebûîshakzâde Esad Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Fatin'in *Tezkire-i Hâtimetü'l-eş'âr*'ında divanı dışında *Müntehabât-ı Eş'âr ve Eseru letâifü'l-Kemâl* adında bir başka eserin de daha bahsedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şem'danîzâde, *Mür'it-Tevarih* (Aktepe), II/A, s. 92, 100; II/B, s. 87, 89; III, 32; Müstakimzâde, *Devhatü'l-meşâyih*, İstanbul, ts., s. 107-108; Taylesanîzâde Hafız Abdullah Efendi Tarihî: *İstanbul'un Uzun Dört Yılı* (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, s. 392, 405-406, 408, 417, 420; *Sicill-i Osmânî*, III, 142-143; Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih*, İstanbul 1275, I, 302-303; IV, 296-298; *İlmiye Salnâmesi*, s. 547-548; *Osmanlı Müellifleri*, I, 337; *Mecmûa-i Fetâvâ*, İstanbul Belediyeysi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 576, s. 85; Danişmend, *Kronoloji*, V, 145, 147; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara 1959), Ankara 1988, IV/2, s. 498-500, 507; Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 152; M. Orhan Bayrak, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, İstanbul 1979, s. 75; Ahmet Uğur, *Osmanlı Siyâsetnâmeleri*, Kayseri 1992, s. 100; *Kâmûsü'l-lâm*, IV, 2857.

TAHSİN ÖZCAN

MEHMET ŞEVKİ EFENDİ

(1829-1887)

Osmanlı hattatı.

Kastamonu'nun Seyyidiler (Seydiler) köyünde doğdu. Tüccardan Ahmed Ağa'nın oğludur. Küçük yaşlarda İstanbul'a gönderildi; burada dayısı Mehmed Hulûsi Efendi ve onun damadı Harputlu Hoca İshak Efendi'nin yanında yetişti. Aksaray-Yusufoğlu'daki sıbyan mektebinde ilk tahsilinin yanı sıra dayısından sülûs-nesih ve rikâ' yazılarını meşkederek 1841'de on iki yaşında iken hat icâzeti aldı. Hulûsi Efendi, Koca Râgib Paşa Kütüphanesi birinci hâfız-ı kütübü, Nusretiye Camii kürsü şeyhi ve birçok hattat yetiştiren feyizli bir hocaydı. Kendisi Mahmud Râci ve Ali Vasfi efendilerin talebesi olmakla beraber hat sanatındaki yeri orta derecededir. Bu sebeple kabiliyetli bulduğu yeğenine icâzet verdikten sonra hattını ilerletmesi için onu Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye götürmek istedi. Ancak Şevki Efendi bunu kabul etmedi ve Hulûsi Efendi'nin yanında kaldı. Bu davranışı yazı sanatına ileride "Şevki mektebi" denilecek o emsalsiz üslûbu kazandırdı. Çünkü Şevki Efendi, Mustafa İzzet Efendi'ye devam etseydi sadece, Kazasker mektebine mensup Mehmed Şefik Bey, Abdullah Zühdi ve Hasan Rızâ efendiler gibi üstatlar zincirine bir yenisi eklenecekti.

Şevki Efendi, Harbiye Nezâreti'nde tercihan hattatların tayin edildiği Mektûbî-i Seraskerî Odası'nda Mart 1848'de memuriyete başladı. Askerî kâtiplerin yetiştirilmesi için Beyazıt'ta 1875'te açılan Menşe-i Küttâb-ı Askerî'ye de rikâ muallimi oldu; vefatına kadar her iki vazifesini de sürdürdü. II. Abdülhamid'in cülûsundan sonra Yıldız Sarayı'na bağlı olarak açılan Mekteb-i Şehzâdegân'da 25 Ekim 1877 tarihinde Başmâbeyinci Osman Bey'in delâletiyle hat muallimliğine getirildi. Bu mektebe bir müddet sonra padişaha yakınlığı olan has bendegânın çocukları da "zâdegân" ismi altında kabul edilmeye başlandı. Şevki Efendi burada birçok şehzade ve beyzadenin hocası oldu. Bu vazife için cumartesi, pazar-tesi ve perşembe olmak üzere haftada üç gün oturduğu Haseki'den Yıldız'a giderdi. Ders saatleri dışında da Yıldız Kütüphanesi'ndeki mushaf, dua mecmuası ve murakka' gibi eserleri incelerdi. Kendisine teveccühü olan II. Abdülhamid ara